Celebra Orchestre de la Suisse Romande este oaspetele Festivalului George Enescu

(Costin Popa – 22 septembrie 2009)

O superbă tradiţie înconjoară unul din cele mai faimoase ansambluri europene, Orchestre de la Suisse Romande, rezident la Geneva. Fondat în 1919 de celebrul dirijor Ernest Ansermet şi condus de bagheta acestuia timp de aproape cinci decenii (!), a marcat şi marchează viaţa muzicală elveţiană şi internaţională de la altitudinea unei formaţii de mare reputaţie, specializată iniţial în partituri franco-ruse dar cu extensie în toată literatura simfonică.

Ca o recunoaştere a valorii sale, Orchestrei Suisse Romande i-au fost încredinţate, drept prime audiţii absolute, opusuri de Britten, Debussy, Peter Eötvös, Heinz Holliger, Honegger, Frank Martin, Milhaud, Stravinski etc. Tradiţia a continuat şi numai după anul 2000 au fost prezentate publicului 20 de creaţii mondiale, formaţia continuând chiar să comande cu regularitate lucrări, compozitorilor elveţieni William Blank şi Michael Jarrell.

În ultimii 40 de ani, lui Ernest Ansermet i-au urmat la direcţia muzicală a ansamblului, Paul Kletzki 1967-1970, Wolfgang Sawallisch 1970-1980, Horst Stein 1980-1985, Armin Jordan 1985-1997, Fabio Luisi 1997-2002, Pinchas Steinberg 2002-2005. În prezent, conducerea aparţine reputatului şef de orchestră Marek Janowski, al cărui contract se extinde până în 2015! Sunt zece ani de lucru care vor aduce, desigur, noi valenţe în specificul orchestrei.

Sediul permanent este celebra Victoria Hall, construită în 1894. Afişele au consemnat un număr impresionant de artişti celebri care au concertat sub cupola sa, de la Toscanini şi Furtwängler la Abbado şi Ozawa, de la Gieseking şi Kempff la Perahia şi Pollini, de la Kreisler, Heifetz şi Menuhin la Itzhak Perlman sau Anne-Sophie Mutter etc.

Recent, la Geneva şi Montreux, am întâlnit două personalităţi de extremă importanţă în economia managerială şi artistică a orchestrei.

STEVE ROGER: „Suntem fericiţi să cântăm la Bucureşti"

– Numele dvs. se poate pronunţa cu accent american...

– Este drept că asociat cu prenumele, pare american, dar sunt totalmente francez. Înainte de a veni la Geneva, am fost angajat ca maestru de cor la Opera din Lyon, unde Kent Nagano, un american veritabil, tocmai fusese numit director muzical. Contrariaţi, coriştii au făcut o petiţie contra aducerii unui alt... american.

– Simpatic! Acum sunteţi administratorul general al orchestrei Suisse Romande. Care vă sunt atribuţiile, mai ales în relaţie cu cele ale directorului artistic?

– Orchestra este o fundaţie privată, deşi sursele de finanţare provin esenţialmente de la municipalitatea Geneva. Există Consiliul de Administraţie condus de preşedintele Metin Arditi şi

eu depind într-un fel de acest consiliu. Avem şi o altă structură, Direcţiunea, compusă din directorul artistic şi administratorul general. Preşedintele Arditi stabileşte în general politica orchestrei, eu sunt implicat în organizarea şi activitatea cotidiană, am sarcina să fac instituţia să funcţioneze bine, în conformitate cu deciziile consiliului. Relaţia cu directorul artistic şi muzical Marek Janowski este foarte apropiată, mai ales că el depinde de aceeaşi entitate. Am multe întâlniri şi discuţii cu maestrul Janowski. Este de aproape cinci ani în fruntea orchestrei, alegerea repertoriului îi aparţine dar, aşa cum funcţionează lucrurile aici, nu poate lua singur deciziile, ci discutăm împreună. În rest, conducerea muzicală aparţine dirijorilor invitaţi, care trebuie să aibă un interlocutor în ceea ce priveşte luarea deciziilor, inclusiv artistice. Acela sunt eu, împreună cu o comisie. În plus, am sarcina de a comunica strategia către Consiliul de Administraţie. Aşa organizăm concertele, înregistrările, turneele. De exemplu, cel de la Bucureşti. A existat interesul artistic al maestrului Janowski dar şi interesul de politică managerială de a fi prezenţi la un festival atât de important din Europa. Suntem fericiţi că vom veni la Bucureşti.

– Ce vă propuneţi pentru acest sezon?

– Sunt câteva aniversări, Mendelssohn-Bartholdy, Schumann, motive pentru programarea oratoriului **Elias** dirijat de maestrul Janowski şi a unui concert Schumann. De asemenea, foarte importantă pentru noi este Integrala Bruckner lansată deja de câţiva ani. Am hotărât, împreună cu maestrul Janowski, înregistrarea tuturor simfoniilor de Bruckner, se va lansa **a VI-a**, **a IX-a** este deja apărută, am înregistrat **Simfonia a V-a** care se va lansa în 2010, an în care avem programate înregistrările celor de-**a VII-a** şi **a VIII-a**. Şi tot aşa. Programul Bruckner este exportat peste tot, în America de Sud, la Amsterdam, Viena...

– Contează şi reputaţia maestrului Janowski...

– Desigur, este dirijorul tipic brucknerian, fapt care ţine de caracterul germanic al pregătirii sale. Interesant este că stilul nostru este diferit de cel germanic, sonoritatea fiind, să zicem, latină. Un element de atracţie în plus.

– Specificul ansamblului genevez este în transformare...

– A suferit un proces de modernizare, să zicem, nu mai avem repertoriul tipic francez sau franco-rus, care a făcut istorie la noi. Tendinţa epocii Ansermet a fost mai degrabă către Stravinski, Debussy, Ravel, Honegger, Saint-Saëns, Cesar Franck... La sfârşitul anilor 60 totul a început să se schimbe, repertoriul a evoluat permanent. Acum, amprenta „Janowski" este mai puternică decât în epocile când la conducerea orchestrei s-au aflat Armin Jordan, Fabio Luisi sau Pinchas Steinberg. Există acest curent germanic în sânul orchestrei, care se echilibrează bine cu tradiţia. Modul în care orchestra interpretează azi **Simfoniile a V-a**, **a VI-a**, **a VII-a** este diferit de cel de acum cinci ani, când a sosit Marek Janowski. Bruckner este un compozitor extrem de special, trebuie să ai maturitatea suficientă pentru a-i extrage toate esenţele. Maestrul are această calitate, orchestra nu a avut-o la început, dar a început s-o dobândească. Veţi vorbi cu Marek Janowski şi vă va spune.

– Da, intenţionez să abordez subiectele şi cu dânsul. Ştiu că există mari artişti români care au fost invitaţi de Orchestra Suisse Romande.

– Sigur, Dinu Lipatti, Celibidache, Comissiona, George Georgescu, apoi Radu Aldulescu, Lola Bobescu, Eugen Sârbu şi... George Enescu.

– Toţi sunt din generaţii mai vechi. Nu aveţi contacte cu cei de azi, cu dirijori, de exemplu?

– Ion Marin a lucrat cu noi şi continuă. Vine în fiecare an sau la doi ani. În sezonul viitor va concerta împreună cu Radu Lupu, solist cu care am făcut multe turnee, cel mai recent fiind în 2006 la Zürich şi Luxemburg.

– Pentru dirijorii care sunt acum rezidenţi în România, sunteţi în contact cu vreo agenţie din Bucureşti?

– Impresarii nu fiinţează neapărat în locurile unde sunt rezidenţi artiştii. Este un proces dublu: pe de o parte orchestra, când reperează un tânăr talentat pe care doreşte să-l aibă, îl invită, pe de altă parte agenţiile, care propun un interpret. Fiind o orchestră elveţiană trebuie să avem prioritar solişti elveţieni. Asta nu înseamnă că nu urmărim şi artişti străini. De fapt, naţionalitatea nu are nici o importanţă. Importantă este valoarea solistului. Când vorbesc de Radu Lupu ca despre un pianist pe care-l preferăm, este deoarece mă refer la un mare interpret, nu pentru că este român.

– Orchestra Suisse Romande încheie Festivalul George Enescu.

– Pentru noi este un festival important, de mult intenţionam să participăm. Ştiţi însă că orchestra cântă şi în fosa Operei din Geneva. Cum Festivalul Enescu are loc în septembrie, când începe şi stagiunea la Grand Théâtre de Genève, de fiecare dată când eram invitaţi apărea o incompatibilitate de date. Sunt foarte mulţumit că acum am găsit posibilitatea de a veni la Bucureşti. Avem mulţi români în orchestră, concertmaestrul Bogdan Zvorişteanu, violoniştii Florin Moldoveanu, Dorin Matea, Cristian Vasile, Cristina Drăgănescu, violista Stela Rusu, contrabasistul Mihai Faur, aşa că suntem odată în plus fericiţi să cântăm la dumneavoastră.

MAREK JANOWSKI: „Sunt foarte apropiat de muzica bruckneriană”

– Maestre, derulaţi un foarte important proiect, integrala simfoniilor de Bruckner. Care este concepţia dvs. şi cum relaţionaţi faţă de sunetul specific al Orchestrei Suisse Romande?

– Evident, istoria ansamblului nostru este, în mare măsură, istoria marelui Ernest Ansermet. Când este vorba de „Era Ansermet” ne gândim la orientarea spre repertoriul francez, spre o parte a muzicii contemporane epocii sale, Stravinski, Bartók.

Am frunzărit programele de la Geneva şi am descoperit că, aşa cum trebuie să facă orice bun patron de orchestră, a acoperit totalitatea marilor opusuri, dar marca a rămas legată de muzica franceză. Este normal că, după aşa o lungă perioadă de lucru cu un dirijor, să apară fluctuaţii în alegerea repertoriului. Cu Casa de discuri PentaTone, făcută din componenţi ai fostei echipe Philips care a dispărut, deci din oameni cu mare fineţe tehnică şi mare experienţă în înregistrări şi care, de foarte mulţi ani, au gândit ce ar fi bine pentru vânzările de discuri, am discutat mult, relaţionat cu calitatea excepţională a alămurilor noastre. Eu sunt foarte apropiat de muzica bruckneriană şi prin acest proiect de lungă durată, s-ar putea modifica şi actualiza imaginea orchestrei. Extrem de importantă este şi claritatea instrumentelor, iar aceasta merge destul de bine cu istoria unei orchestre de repertoriu francez. Creăm o nouă imagine a unui ansmblu cu lungă istorie discografică.

– La Bucureşti veţi interpreta **Suita I-a** de George Enescu, singura lucrare enesciană din repertoriul orchestrei. Am văzut că Sergiu Comissiona a dirijat-o în 1990. Aveţi în vedere selectarea în programele dvs. şi a altor opusuri enesciene?

– Desigur, o să fie la un moment dat Rapsodiile. Pentru restul, dacă dirijorul nu este român, îi va fi destul de greu să se impună în faţa unui public străin. Ştiu că Festivalul Enescu are o reputaţie excelentă şi suntem foarte mulţumiţi că participăm. Mai ştiu că este obligatoriu ca orchestrele străine să aibă o piesă enesciană în program, dar în afară de rapsodiile care au deja popularitate şi de opera **Oedipe**, celelalte lucrări au rămas, să zic, în contextul peisajului compozitorului. Pentru noi, neromâni, pentru mine în special, o enormă importanţă l-a jucat înrâurirea lui Enescu asupra multor muzicieni. Menuhin îl evoca mereu, într-o enormă adoraţie. Dar, pentru occidentali, Enescu a fost şi a rămas mereu un compozitor est-european, extrem de legat de ţara lui şi care a avut şi are o influenţă extraordinară asupra muzicii din România. Mai puţin în altă parte. **Oedipe** este cântat mai des acum, dar în percepţia oamenilor încă nu a „decolat”.

– Unul din scopurile Festivalului Enescu este chiar legat de promovarea opusurilor marelui nostru compozitor şi eu cred că atingerea lui este pe drumul cel bun. Maestre Janowski, Orchestra Suisse Romande este şi a Operei din Geneva. Dar dvs. nu dirijaţi operă. Cum se soluţionează această relaţie, nu este un conflict?

– Nu. Secretul stă în organizarea lucrului. Grand Théâtre de Genève funcţionează ca teatru „de stagiune” şi, în spaţiul liber dintre spectacole, există timp pentru activităţi simfonice. Orchestra repetă, de exemplu, dimineaţa, pentru un concert care va fi peste 4-5 zile, iar seara cântă operă. Desigur, această alternanţă poate avea un efect asupra calităţii, este inevitabil. Am reuşit, şi aceasta va începe din următorul sezon, să distanţăm mai bine perioadele, chiar să le separăm complet. În zilele de repetiţie simfonică, nu se va mai cânta operă. Totul se va face amiabil şi se va simţi o ameliorare care va pleda pentru dezvoltarea calitativă a orchestrei. Şi spectacolul liric va profita. Opera nu a avut şi nu are director artistic, este opţiunea administratorului general.

– Totuşi dirijorii spectacolelor curente nu au timp să lucreze, să repete cu orchestra.

– În sistemul actual este evident că nu este posibil să se formeze o bază muzicală profundă, dar este business-ul lor. Directorul muzical al orchestrei simfonice nu poate decât să formeze baza calitativă utilă şi pentru operă. Ideal ar fi ca el să fie, cel puţin de două ori pe an, invitat în fosă, pentru a garanta aceeaşi abordare muzicală. Şi vechea, şi actuala direcţie, mi-au propus asta dar au trebuit să accepte decizia mea de a nu mai dirija operă.

– Motivele fiind...

– Am un trecut serios în teritoriul liric, am făcut multe lucruri...

– ... printre care un fabulos Ring wagnerian pe disc.

– Raţiunea pentru ceea ce am decis acum 15 ani este foarte simplă: revoluţiile scenice, evoluţia regiilor de operă, pe care le găsesc din ce în ce mai jenante. Nu am chef să particip la aşa ceva. Şi astfel, stagiunea Operei din Geneva se derulează cu dirijori invitaţi, unii pe care orchestra îi iubeşte şi revin adesea. Ceilalţi, nu.

– Ce se poate face cu regiile total derapante? Nu au dreptul şefii de orchestră să se opună?

– Cred că directorii muzicali importanţi ai teatrelor lirice mari au ratat, în perioada anilor 70-80, momentele în care ar fi putut stopa aberaţiile. Pe atunci eram prea tânăr şi dacă m-aş fi opus, m-aş fi umplut de ridicol. Am citit că la deschiderea festivalului de la Salzburg, ediţia de anul acesta, scriitorul german Daniel Killman a ţinut un mare discurs asupra problemelor regiilor de teatru, nu de operă, care a declanşat în întreaga presă, nu numai germană ci şi franceză, un enorm reflex. Este clar că a atins ceva sensibil, fiindcă există unii care susţin aceste aberaţii scenice, mai des întâlnite în teatru decât în operă. Dar am fost realmente stupefiat de reacţiile ziarelor faţă de discurs şi poate asta va da de gândit unui număr destul de mare de oameni. Poate, nu ştiu, dar ar fi posibil. Marea epocă a acestor aberaţii de Regietheter în operă s-a mai diminuat puţin, oricum pentru mine este prea târziu. Capitolul operă în versiune scenică s-a închis. Voi dirija la Berlin, începând cu stagiunea 2010 şi în următoarele trei, toate operele lui Wagner în versiune concertantă cu orchestra Filarmonică. Un enorm proiect.

– Nu cred că a mai existat un dirijor care să facă asta într-o serie de concerte. Aştept cu nerăbdare. Cum priviţi prezenţa la Festivalul Enescu?

– Ştiu dintotdeauna că acest festival este ceva extraordinar. Când dirijam Orchestra Filarmonică din Monte Carlo, instrumentiştii români îmi spuneau mereu: „Maestre, trebuie neapărat să mergeţi la Festivalul Enescu”. Acest lucru se realizează acum şi trebuie să vă spun că sunt foarte mândru că voi putea, în sfârşit, să fiu la Bucureşti.

Concertul

La Montreux, pe malul lacului Geneva, marea sală Auditorium Stravinski, 3500 de locuri, tronează între hoteluri de lux. Construită în 1992, aminteşte – în foyerele largi – de Centre Georges Pompidou din Paris sau londoneza Lloyds’s Building: schele metalice, conducte tehnologice sau tubulaturi de ventilare, cu sau fără funcţiuni, formează o încrengătură incredibilă. Un modernism şocant în confruntarea cu eleganţa spectatorilor. Ca la Salzburg, Bayreuth sau Glyndebourne, doamnele arborează rochii lungi şi bijuterii scumpe, domnii poartă smokinguri sau costume negre. Montreux, perlă a rivierei elveţiene, nu poate fi definit decât ca staţiune de lux. În sală însă, desenele tehnicizate dispar şi lasă locul unui proiect armonios, modern. Totul este îmbrăcat în lemn şi, în consecinţă, acustica frizează perfecţiunea. Sunetul vine direct, neajutat de electronică, nealterat, în orice colţ oricât de depărtat de podium. Scaunele nu sunt fixe, permiţând reconfigurarea. Să nu uităm că Auditorium Stravinski este o incintă multifuncţională, destinată manifestărilor cu specific divers, între care Festivalul de Jazz este la fel de celebru precum acest Septembre Musical (Festivalul de muzică clasică Montreux-Vevey).

Onoarea deschiderii celei de-a 63-a ediţii a revenit orchestrei Suisse Romande, sub bagheta lui Marek Janowski, cu un program de muzică germano-austriacă, Wagner-Bruckner. Ca primă piesă, **Preludiul** operei **Tristan şi Isolda** a revelat o concepţie eterată, derulată în tempi domoli, plini de mister. Corzile, îndeosebi violoncelele, au expus un sunet cald, a cărui calitate deosebită a fost perpetuă pe parcursul serii. Dirijorul a omogenizat discursul muzical şi celebrul „acord de **Tristan**” a rezonat cu dense semnificaţii.

În marea tradiţie a lecturilor simfonice, în concerte sau pe discuri, **Preludiul** wagnerian se asociază cu **Moartea Isoldei**. La Montreux nu a fost aşa. Favorizat de tonalitate, Janowski l-a continuat, practic fără întrerupere, cu liedurile pe versuri de Mathilde Wesendonck, pe care Wagner le-a compus ca ofrandă adusă iubitei poete şi le-a folosit drept crochiuri destinate marelui duet de dragoste (actul secund) şi preludiului actului al treilea din **Tristan**. În noua formulă, s-a creat o legătură ideatică inedită care, privită în unitatea ei, a renunţat la „moartea din dragoste" (**Liebestod**) pentru „împlinirea vieţii prin dragoste". Marek Janovski, autorul alăturării celor două opusuri, a indus atmosfera unei adânci trăiri, unei iubiri înălţătoare, pline de dăruire şi pasiune, cu final visător (**Träume**).

Soprana Camilla Nylund a fost măiastra tălmăcitoare a celor cinci **Wesendonck Lieder**, în vocea căreia am recunoscut, de la primele sunete, de la primul lied, **Der Engel**, o wagneriană cultivată, cu glas rotund, plin şi amplu (**Stehe still**), cu cânt interiorizat (**Im Treibhaus**), sensibil în **Schmerzen** şi cu plutiri vaporoase în **Träume**.

Partea a doua. Să dirijezi Bruckner fără partitură este o performanţă care nu stă la îndemâna oricui. A demonstrat-o Marek Janowski în **Simfonia nr. 9 în re minor, A 124**. Deplin stăpân pe arta sa, cu gestică uneori calmă, alteori expansivă, maestrul s-a dovedit un uriaş constructor de efluvii sonore, dublate de rafinamente de înaltă clasă. Dimensionează monumental, vulcanic, alămurile scintilează precum laserii, motivele sunt expuse cu claritate şi elocvent dezvoltate. Sunt fapte evidente pentru prima mişcare &8211; **Feierlich**, **Misterioso**, dar şi pentru a doua – **Scherzo. Bewegt, lebhaft; Trio. Schnell**, în care tumultul ce urmează violinelor pizzicato, alternează cu paginile liniştite, dansante. Janowski nu pare un devotat al contrastelor, ci un împătimit al înfăţişării evoluţiei discursului melodic în toată amploarea lui, copleşitor. Spiritul său romantic apare în straie sobre, de extracţie cvasi-teutonică. În partea a treia, **Adagio. Langsam, feierlich**, alămurile se disting din nou, alături de care viorile îşi găsesc cele mai bune momente ale lor. Serios profesionist, Marek Janowski tratează imnic „Neterminata" marelui simfonist austriac, ridicând-o către ceruri, precum a dorit compozitorul. Dedicaţia de pe partitură „Ad majorem Dei gloriam" se vede astfel împlinită.

Definind eternitatea creaţiei bruckneriene, Sergiu Celibidache a spus: „Pentru un om normal, timpul este ceea ce urmează după Început; pentru Bruckner, timpul este ceea ce vine după Sfârşit". Cred că realizarea lui Marek Janowski la pupitrul Orchestrei Suisse Romande, cel puţin în **Simfonia nr. 9 în re minor**, rămâne demnă pentru acest spaţiu, al erei infinite.